

TEREMTVE, JÁTSZVA...
Matisz László írása GADÓ GÁBORRÓL

Megkockáztatom, hogy Gadó Gábornak több tisztelője és csodálója van, mint értője. Ennek oka nem annyira bonyolult: ránézésre zenész, ad absurdum (eredetileg) jazzgitáros, akitől azt várják az emberek (talán nem is alaptalanul), hogy igényes szórakozásban részesítse őket, de közvetlenül szembesülve művészetével némelyek elbizonytalanodnak... Mert nem szórakoztat, hanem érzékeltet, láttat, gondolati, szellemi összecsengésekre mutat, az "épp hogy rezdülést" és az erőt jeleníti meg, akár egyszerre is - vagyis teremtve játszik. Gábor a láthatatlant illusztrálja, zenéjében alapfogalmak kerülnek elő, azok mindenkor érvényes evidenciájával együtt. (És téved, aki most csupán artistikus lilaságokra gondol, mert gyakran játszva, sőt, játékosan is ez történhet nála; spontán módon.) Szinte mindegy, hogy minek hívják az instrumentumot, az eszközt, amivel ezt teszi, másodlagos kérdés, hogy miként kezeli a hangszert (úgysem lehet másokhoz hasonlítani), az is mindegy, hogy milyen zenei műfajnak nevezik azt, melybe muzikusokat szokás besorolni - mert Gábort nem lehet. Így a közhasználatban lévő "értés" fogalma most nem feltétlenül a zeneértésre vonatkozik; pláne nem az úgynevezett vájt fülűek kedvére. Itt sokkal többet lehet érteni, mint a hangok kombinációinak absztrakt érdekességét. Emiatt is hallunk Gábortól mostanában gyakrabban szabad, improvizatív zenét, mert szellemi szférákból való készítése, akkor és ott teremtett hangzatokkal, addig soha nem hallott zenéje által lehet friss, új gondolatokat előhívó, régi fundamentumokat megerősítő, vagyis hiteles.

Ha csak a zenéjét hallgatjuk, "ennyi". Ha beszél is róla - mint az alábbiakban -, szavaival is érzékelteti az iménti megfigyeléseket.

Cirka tizenöt éve, a hajdani Merlin Jazz Clubban még jazz-standardeket is hallhattunk Gadó Gábortól, de nem sokkal ezután igen markáns irányt vett zenei pályája. Azért - fűzi hozzá Gábor - abban az időben volt egy trióm is, Baló István dobossal és Benkő Róbert bőgőssel, akikkel elég betyár zenét játszottunk, konkrétan: free zenét.

Sokan viszont '95-től, azaz Párizsba költözése óta számítják azt az időszakot, ahonnan összetéveszthetetlen karakter jelent meg Gadó zenéjében; mind az interpretációt, mind a szerzői munkát illetően. Rövid időn belül a francia muzikusokkal, azaz Matthieu Donarier tenorszaxofonossal, Sébastien Boisseau nagybőgőssel és Joe Quitzke dobossal létrehozott kvartett már reveláció számba menő sikert aratott első, Greetings From The Angel című lemezével, melyet Budapesten is bemutattak. A szerző-zenekarvezető a következőképpen idézi fel irányba kerülésének kezdetét:

"Ennek az időszaknak az előzményét, a kilencvenes évek első feléhez kötném, mely semmiképp sem elhanyagolható a későbbi munkáimam illetően. Akkor már készítettem olyan zenét (bár ez nem került kiadásra), mely már valamilyen folyamatnak a gyümölcsét jelentette, s mely egyértelmű irányba mutatott. Ez később talán a francia kvartett által lett ismert, de a tendencia nem Franciaországban indult el. Francia partnereim interpretációs készsége nyilván nem elhanyagolható szempont ebben a történetben, de akkorra már inkább a princípiumok eltolódása valósult meg. És ami talán meglepő, nem volt semmiféle céloom ezzel az irányultsággal; így művészeti vonatkozásban nem is beszélhetünk úgymond beérésről sem, legfeljebb érési folyamatról - mert ez az egész soha nem ér célba... Állomások vannak, esetleg.

A történet egyébként a Blue Boxban kezdődött, heti három próbával és szobatesténkénti előadásokkal. A hely másfél évig otthont adott nekem, és az a zene, amiről most beszélgetünk, ott, kilencvennégyben már megszólalt - folyamatában is... És mivel folyamatról volt (és van) szó, akkor úgy gondoltam, hogy egy másik művészeti (nem kulturális) közegbe is ki kell tennem magamat. Kulturális polarítások már nincsenek, mindenütt ugyanazt éljük..."

- A művészeti közeg különbözőségét nem gondolom elhanyagolható szempontnak - pont ezt a témát feszegetjük most. Vagyis miben áll ez a különbség - kérdezem Gábort -, mentalításban, fogékonyságban, motivációban...?

Párizsban engem a kortárs művészet ottani vonatkozásai érdekeltek - folytatja...

"A művészetben általában más fontos számomra, de ott, csak ennyi volt, ami vonzott. Valójában művészeti közeg ott nincs is - ahogy már most látom -, mert nincs közös irány, közös intuíció, gondolkodásmód, nincsenek közös alapokon álló törvényszerűségek, melyek feltételei lennének egy ilyen "közegnek". Abban viszont mégiscsak más az a hely, hogy mindenféle művészeti törekvés individualizálódott; és nem vált személyessé, sőt, a művészeti élet, de még az ízlés is inkább tömegszerű.

Számomra ez azért is volt érdekes, mert engem a tradíció, pontosabban egyfajta szelektív hagyomány mélyen érdekel. Olyasmi, ami az emberiség ősi hagyományaihoz kapcsolódik bizonyos szálakkal, de - és ez fontos - nem csak maga a tradíció. Ez nálunk természetesen sok dologra vonatkoztatható, a zenére is, melyet egy hagyományvonal mentén lehetett figyelemmel kísérni, egészen a legújabb korig. Talán húsz, harminc éve szakadt meg ez a vérvonal nálunk; a Bartókot és Kodályt követő mondjuk két nemzedéket még elérte... Azóta csak nyomai vannak ennek a hagyományvonalnak, de az sem jelentéktelen.



Franciaországban ilyen ma egyáltalán nincs. Viszont szerencsés esetben van ennek egy érdekes következménye: sokkal szabadabb, szertelenebb kreatív erő - persze csak a kvalifikált emberek által. Ez persze nem egy komplex szabadság (kozmosz értelemben mindennel kapcsolatba hozható), de bizonyos értékei nagyon jól is tudnak érvényesülni."

- Néhány éve beszélgettem francia partnereimrel - jelzem. Számukra szinte egzotikumnak ható zenei világról áradoztak, amit ők tőled származónak tudnak... Ez csak a te dominanciád, vagy valami más is? Egyáltalán hogyan tudsz ilyen kontrollálatlan, szabadlelleket magaddal ragadni?

Nem tudok - mondja Gábor. Ahogy az imént is céloztam rá, ők - és általában a franciák - semmiféle hagyományt nem ismernek el maguk fölött. A tradicionális tanítás különböző formáinak is sokféle olvasata van, és bár a tradíció lényege nem tud beágyazódni, pláne egy szabadszellemtű közegbe, mégis kvalifikált partnerek nézőpontján átszűrve gyümölcsöző munka azért lehet belőle. Ez történik a kvartettel. Egyébként a hagyományokból csak annyi lényeges, amennyi át tud jönni az életbe, vagyis, amit meg tudunk belőle élni.

- A zenét illetően nem jelentéktelen szempont a zenész személye. Sokaknak az a zene fontos, mely kirajzol egy arcélet (is), vagy inkább felismerni vélik benne az őszinte hangot; talán létezik olyan kimondatlan közönségigény is, hogy a muzikus rituálisan áldozza fel önmagát a művészet oltárán. Létezik-e benned ehhez hasonló készítés?

"Értem a kérdést, de bennem föl se merül ilyesmi. Egyszerűen nem működik. Azért nem, mert a mostani világba nem lehet átranzformálni a tradíciók világát. Tudniillik ez utóbbi világ nem humánus, tehát nem az embert állítja a középpontba - mint például a nyugati ember az Istent. De bárhogya is nevezük az eszményt, vagy inkább törvényszerűséget, valójában személytelen, mondhatni antihumánus (persze a populista keresztényszemlélet ennek az ellenkezőjét hirdeti cirka nyolc évszázada). Tehát nem az ember itt a lényeg, hanem a szellemi fundamentumok, melyhez az embernek van lehetősége kapcsolódni. Az ember relatív értéke pedig ez utóbbi lehetőségén múlik; vagyis hogy élt-e vele, vagy sem. Ha pedig valakinek a szemlélete a tradíciókat tükrözi, azt is kell csinálnia, ami ebből a szemléletből ered. Vagyis ha nekem ez a világtörvény a legfontosabb, csak ebből kiindulva tudok játszani. Ebből adódóan a morális értelemben vett tisztaság nem motiválhat, mert az abszolút humán irány. Ez pedig azt is jelenti, hogy a zenében két dolog nem megengedhető: a pszichológiai és az esztétikai indíttatás. Annak humán-szenimentális, vagy érzelmileg manipuláló, esetleg esztétikai hatáskeltő eredménye lenne, ami tőlem teljességgel idegen."